

DE 'JAGENDE MENS', ONDERDEEL VAN HET ECOSYSTEEM

Louis Dijkstra

Binnen de natuurbeschermingswereld in Nederland wint de visie terrein, dat jacht strijdig is met bescherming en beheer van natuurgebieden. In deze visie wordt echter geen recht gedaan aan de wezenlijke functie van de mens als (laatst overgebleven) groot roofdier in het ecosysteem.

De menselijke soort heeft zich gedurende 99 procent van haar geschiedenis in leven gehouden door het verzamelen van plantaardig voedsel en bejagen van wild. Hoewel de tijdschaal van het menselijk bestaan ongeveer drie miljoen jaar omspant, dateren de vroegste sporen van jagers-volken in Nederland van ca. 250.000 jaar geleden. Het benutten van in het wild levende dieren en planten is zo oud als de mensheid zelf. Tot op heden wordt over de hele wereld verspreid gejaagd op talloze soorten vogels, zoogdieren, vissen, reptielen, schelpdieren en zelfs op insecten. Tevens worden allerlei soorten eieren van vogels, slangen en schildpadden gezocht voor consumptie. Daarnaast worden vruchten, knollen en paddestoelen verzameld als voedsel en voor medicinale- en cosmetische doeleinden.

Dat de oorspronkelijke 'harmonie' tussen mensen en hun leefomgeving slechts te danken was aan de primitieve bewapening valt te betwijfelen. Blaaspijpen met gifpijlen, boemerangs, valkuilen, strikken, maar ook afgerichte roofdieren, zoals jachtluipaard, dingo, otter en roofvogels vormden geduchte jachtmiddelen. In dit verband mogen ook eendenkooien worden genoemd. Gezien de inzetbaarheid in de gegeven terreinomstandigheden konden genoemde middelen wellicht zelfs effectiever benut worden dan de moderne vuurwapens. De harmonie was eerder een resultaat van het destijds gevoerde 'beleid', dat stoelde op religie en cultuur en afgestemd was op een duurzaam "afkomen" van de prooipopulatie. Een zeer grondige kennis van het milieu was dan ook een levensvoorwaarde.

leefomgeving

Oorspronkelijk zal de invloed van de mens op zijn leefomgeving vergelijkbaar zijn geweest met die van andere roofdieren. Als alleseter kon de mens putten uit een gevarieerd voedselaanbod. Er zijn aanwijzingen dat reeds gedurende het Mesolithicum (middelste steentijdperk 8000-2000 v. Chr.) de natuurlijke omgeving werd gemanipuleerd teneinde haar productiever te maken. Door gericht branden ontstonden open plekken in het oerbos, waardoor soorten als ree en hazelaar (noten) gestimuleerd werden in hun voorkomen. Uit vondsten is gebleken dat dieren met een directe rol in de voorplanting werden ontzien bij de jacht. De resten van vrouwtjeddieren zijn ondervertegenwoordigd. Dit zou duiden op een langetermijnplanning van de jacht. Gedurende het Neolithicum (jonge steentijd ca. 2000-1500 v. Chr.) begon de mens merkbare invloed uit te oefenen op zijn omgeving. Bij de

aanleg van akkers werd de wilde flora vernietigd en deden begrippen als onkruid en wildechade hun intrede. De gewassen op de akkers en de opgeslagen oogst moesten worden beschermd tegen wildvraat en wellicht vijandige buurstammen. Dit maakte een permanente vestiging noodzakelijk. Daarnaast bleven jacht en visserij belangrijk.

Door grootschalige ontginning van de enorme hoogveengebieden en de eerste bedijkingen in de Middeleeuwen kan men eigenlijk pas echt spreken van overgang van natuurlandschap naar cultuurlandschap.

Het eens zo complexe ecosysteem vervlakte. De mens manifesteerde zich steeds meer als een 'onredelijk' wezen, dat alle respect voor de hem omringende natuur verloor.

De grote verveningen (ca. 1550-1850), de ontginningen en ruilverkavelingen in deze eeuw hebben er tenslotte voor gezorgd dat de sporen uit het verleden vrijwel totaal uitgewist zijn.

maatschappij en beeldvorming

Duizenden jaren lang was de jager binnen familie en volk een persoon van aanzien. Hij zorgde voor voedsel en eventueel als krijger voor veiligheid. In recentere tijden behoorden jagers door hun wapenbeheersing, gehardheid, terreinkennis en oriëntatievermogen tot de elite-soldaten die garderegimenten vormden.

Toen de jacht een privilege van de adel was geworden werd zij hiermee geassocieerd en trad bij de rest van de bevolking afkeer op. De nieuwe rijken van vooral de zestiger jaren in deze eeuw hebben dat beeld nog verslechterd. Door grove ondeskundigheid en aanstotend, patserig gedrag belandde het aanzien van de jager op een dieptepunt. Met de invoering van het Jachtdiploma in de jaren zeventig werd grotendeels het kaf van het koren gescheiden. Desondanks is de weerstand tegen de jacht gebleven en zelfs gegroeid. Een oorzaak hiervan zou kunnen zijn, dat een deel van de huidige jagers zich nog steeds onbehoorlijk gedraagt. Misschien wel de voornaamste reden is, dat jacht, maar ook eierzoecken, door een brede laag van de bevolking wordt aangemerkt als belangrijke oorzaak van de achteruitgang van de natuur. Deze beeldvorming, die zich voornamelijk heeft ontwikkeld in het verstedelijkte westen van het land, lijkt verklaarbaar. De vervreemding van de natuur is hier optimaal en de relatie jacht en het rapen van eieren met de aantasting van de natuur is snel gelegd. Een dood dier kan zich immers niet meer voortplanten en uit een geraapt ei komt geen kuiken.

natuurmodellen

Als we uitgaan van een definitie van natuur: al datgene wat de mens om zich heen waarneemt en wat beschouwd wordt als nog niet door de mens gewijzigd, dan blijkt, dat echte natuur in Nederland niet meer aanwezig is. Onze huidige natuur bestaat uit vervangingsgemeenschappen, die incompleet en vaak instabiel zijn. Het is dan ook een utopie nu en in de toekomst te denken aan complete zelfregulerende ecosystemen. Hiervoor zijn aaneengesloten gebieden nodig van minimaal 40.000 ha. Ook de uitvoering van het Natuurbeleidsplan kan dit probleem niet oplossen. Het leeuwenaandeel van de oppervlakte van ons land blijft bestaan uit cultuurgrond, wegen en bebouwing. Derhalve zullen de grote predatoren als beer, lynx en wolf afwezig blijven.

Er is een bevolkingsdeel dat de natuur beleeft als een idylle. Zij beschouwen zichzelf als toeschouwer in plaats van 'veldspeler'. Het is vooral deze groep die ijvert voor absolute natuurbescherming. In die visie wordt natuur in de vorm van flora en fauna gezien als iets dat geheel op zichzelf staat, zonder enige betrekking tot iets daarbuiten. Jagers, vissers en eierzoekers, notabene de overgebleven grote roofdieren, die nog steeds geïntegreerd zijn in het ecosysteem, worden heftig veroordeeld. Men wordt verweten dat ze nog actief 'meespelen'. Aan deze barbaarse toestanden moet zo snel mogelijk een eind komen, zo stelt men; 'beschaafde' mensen gedragen zich als toeschouwer.

Naar mijn mening is deze trend in de hedendaagse natuurbeschermingsgedachte, die de mens steeds verder van de natuur wegvoert, een valse vooruitstrevendheid. De natuur is geen idylle. Menselijke maatstaven gelden niet voor dieren. De natuur is meedogenloos. Er zijn slechts twee categorieën, namelijk prooien en roofdieren. Deze status kan abrupt wisselen.

Jachttableau

foto Ties van Valen

beleid

Het vangen van vis, eierzoeken en jagen wordt door veel (jonge) mensen niet meer gezien als het benutten van natuurlijke voedselbronnen,

maar eerder als iets gappen uit de vitrine van het 'natuurmuseum'. In deze visie zijn gencoemde activiteiten een vorm van vandalisme ten opzichte van de natuur en druist in tegen hun ethische beginselen.

Mijns inziens moet rationeel denken de basis vormen voor het natuurbeschermingsbeleid, zonder doorkruisingen van emotioneel geladen ideologieën en geboden. Ondanks alle veranderingen in de leefomgeving en het gedrag van de mens is en blijft deze een 'veldspeler' en dus een onderdeel van het ecosysteem.

Alle arrogantie ten spijt, kan de mensheid alleen maar blijven voortbestaan als het 'speelveld' (milieu) intact blijft. Daar ligt het voornaamste belang. Het uitschakelen van de mens als roofdier zal de samenhang binnen het aangetaste ecosysteem vermoedelijk nog verder ontwrichten, waardoor het paard achter de wagen wordt gespannen. Als voorbeeld kunnen dienen de aangescherpte internationale jachtbeperkingen op ganzen. Die hebben geleid tot een spectaculaire vermeerdering van de populaties. Veel natuurbeschermers zien dit als een behaald succes. Meer genuanceerd bekeken is er wellicht juist sprake van een uit de hand gelopen situatie. In de vorm van wilde schade is het spanningsveld tussen de natuurbescherming en de landbouw erdoor versterkt. Dit geldt ook tussen jacht en landbouw. Het is zelfs niet uitgesloten dat de natuurbescherming 'slachtoffer' wordt van haar eigen succes. Er wordt druk uitgeoefend om (toekomstige) natuurgebieden zodanig te beheren dat zij geschikt blijven als ganzenbiotoop. Dit zou ten koste kunnen gaan van een eventueel gewenste inrichting en beheersvorm.

Door de jaren heen is de onderlinge verhouding tussen 'natuurbeschermers' en jagers verslechterd en thans verre van optimaal. Door de (vermeende) tegenstellingen lijkt dit logisch. Recent nog zijn door de natuurbescherming forse bedragen uitgekeerd om de jacht in bepaalde gebieden af te kopen. Indien beide partijen zich echter reëel zouden opstellen, zou kunnen blijken dat men veel belangen gemeen heeft. Beide partijen zijn gebaat bij een duurzame instandhouding van een gevarieerd landschap met bijbehorende wildstand. Jagers zijn bereid hiervoor relatief veel geld uit te geven, geld dat de natuurbescherming goed kan gebruiken. Dat wil nog niet zeggen dat in alle natuurgebieden of op alle voorkomende wildsoorten gejaagd zou moeten worden. Het lijkt alleszins redelijk om bepaalde gebieden en/of wildsoorten uit te sluiten. Wel moet dit beleid een duidelijke visie uitstralen en verdedigbaar zijn naar de verschillende belangengroepen. Overleg tussen natuur- en jachtinstanties zou moeten leiden tot wederzijds begrip. Waar mogelijk zou in de toekomst gestreefd moeten worden naar een bundeling van de overeenkomstige belangen.

ecologische aspecten

Binnen een beleid dat gericht is op een duurzame instandhouding van de natuur is zeker plaats voor wildbenutting en het verzamelen

(oogsten) van andere natuurproducten. Van nature heeft de mens als onderdeel van het omringende ecosysteem het volste recht als alleseter voor hem geschikt voedsel te bemachtigen. Een voorwaarde is, dat alleen de netto-productie uit populaties mag worden weggenomen.

Theoretisch is de productie in aantallen maximaal, wanneer een populatie een omvang heeft die de helft is van de omvang behorende bij de ecologische draagkracht. Vangsten dienen steeds op basis van duurzaamheid berekend en vergeleken te worden.

Bij het wegvallen van de jacht zullen prooidierpopulaties snel groeien tot de ecologische draagkracht is bereikt, waarna een negatieve terugkoppeling plaatsvindt vanuit het eco-

systeem. Stress, honger en parasieten worden dan bepalend voor de populatiegrootte. Hierdoor kunnen zich een onevenredig aantal (soms grote) kadavers in de natuur bevinden, dat op zijn beurt weer invloed kan hebben op de populatiegrootte, van aaseters zoals kraaien en vossen. Wel of geen jacht is van invloed op de samenstelling van het ecosysteem.

Bij de overweging in hoeverre de jacht in bepaalde gebieden wel of niet kan worden toegestaan, kunnen ethische argumenten geen rol spelen. Het feit op zich dat dieren worden gedood is uit oogpunt van natuurbehoud niet relevant. Doden en gedood worden is immers een natuurlijk gegeven.

geraadpleegde literatuur:

- Bloemers J. H. F. en van Dorp T. 1991. Pre- en protohistorie van de Lage Landen. Open universiteit. Unieboek, Houten
 Geerling C. en de Bi: S. 1987. Begrazing in de natuur, p. 125-135 'Wildbenutting, het gebruik van de dierlijke productie'. Pudoc Wageningen.
 de Langen G. J. 1992. Middelaeuws Friesland. Wolters Noordhoff/Forsten, Groningen.
 Rijksinstituut voor Natuurbeheer, 1983. Natuurbeheer in Nederland; dieren. Pudoc Wageningen.
 Walgrave J. H. 1967. De wijsbegeerte van Ortega y Gasset. Aula-boeken Utrecht.

L. Dijkstra, Koolweg 3, 9061 AZ Gytsjerk